

OSTATEK (1358) *sb m*

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie).

sg *N* ostatek (78). ◇ *G* ostatka (91), ostatku (10); -u *BielŻywGlab*, *RejPs*, *MurzNT* (2), *HistHel*, *LatHar*, -a : -u *BielKron* (6:1), *Mącz* (3:1), *CzechEp* (1:1), *GostGosp* (1:1). ◇ *D* ostatkowi (3) *RejWiz*, *Leop*, *RejAp*, ostatku *BielKron* (2). ◇ *A* ostatek (888). ◇ *I* ostatkiem (16); -em (1), -(e)m (15). ◇ *L* ostatku (164). ◇ *pl N* ostatki (41), ostatkowie (1); -i : -owie *RejPos* (1:1). ◇ *G* ostatk(o)w (15). ◇ *D* ostatk(o)m (2). ◇ *A* ostatki (41). ◇ *I* ostatki (3). ◇ *L* ostatkach (2). ◇ *V* ostatki (1).

Składnia orzeczenia typu: ostatek będzie (46), *ostatek będą* (12); *będą Mącz*; *będzie : będą MiechGlab* (2:1), *RejPs* (1:1), *Leop* (2:5), *BielKron* (3:1), *BudBib* (4:2), *SkarŻyw* (1:1). *Składnia orzeczenia typu: ostatek miał* (12), *ostatek miało* (12); *miał FalZioł MiechGlab* (2), *RejPs*, *Leop* (2), *RejAp*, *KochTr*, *WujNT*, *PowodPr*; *miało BibRadz*, *RejZwierc*, *BudBib* (2), *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *StryjKron*, *Phil*, *SarnStat* (2), *CiekPotr*, *miał : miało BielKron* (2:1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *To, co zostało z czegoś, pozostałość, reszta; ci, którzy zostali; to, co zbywa komu; reliquum Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn; residuum Mymer¹, Vulg, PolAnt, Mącz, JanStat, Cn; ceterum Calep, Vulg, Cn (533) : BierEz D, Pv; a dlatego wziawłfy funt małci drogié [...] pomazala nogi iego/ ij fwymi wlofy vtarla a ofstatek na glowę wlala OpecŻyw 70, 38v, 169v; Mymer¹ 41v; TarDuch C8; Gdy iuz tak ona częlc pępkka zoftawiona odpadnie [...] thedy ofthathek załypać popiołem FalZioł V 35, II 23v, III 23c, V 117; [pczoły] to pobrawłzy czo ku ich robocie pożyteczno iest ofatku poniechiaią BielŻywGlab nlb 11; Thedy odmowywłzy po trzebnyesze articuli przed Cel: krothkyemy slowy, ofthathek przed Bałłhamy szeroko rołzmovyłł LibLeg 7/36v, 11/94v, 174v, 188; RejPs 69v; ComCrac 20; wezmi theralf konya thego a ya gdi pyenyadze myecz bądą thedicz ofthathka doplaczą LibMal 1544/90v, 1543/68, 1544/87, 1543/99v, 1547/125, 1548/147v (17); Owa choć trzoda niepełna Gdy fie wam doftanie wełna Wierę zoftatká ty owce Niechay skubie iáko kto chce. RejRozpr A4; RejJóz A4v, G2v, L4v: Ze dzie ze wład bodl doftatek Wieczes też tam dal ofstatek. RejKup g7v; RejKup Sekl ee8; A my ofatka posłucháimy. MurzHist T4v, A4v, D2v; Ofstatek/ álbo drugye rzeczy poftánowyę/ kyedy przyydę [Cetera autem dum venero disponam Vulg 1.Cor 11/34]. KromRozm II v3v, g3, k; Diar 78; A gdzieby on fant wynosił lye kołztem nád dług/ ofstatek dłużnikowi ma wroćić. GroicPorz r, d3v, r, ee4; Siecze ociec/ liecze żak/ więc też páni mátká/ Chce też vczyć fwoich praw dobije ofatká. RejWiz 88; A ofstatek z rozumem miey łobie ná pieczy. RejWiz 146, 5v, 12v, 37v, 54v, 63 (14); y [Saul] poráził Ammon gdy iuz flońce dobrze wełlo: á ofstatek fie rozpierzchnął [reliqui autem dispersi sunt] Leop 1.Reg 11/11, Lev 8/24, 25/27, Iob 18/19, Ps 16/14, Ier 23 arg (9); z tey puścizny ma być kielich íprawion zá pułtory grzywny/ á ofstatek przyiaćiołom. UstPraw F3; RejFig Aa6, Bb4, Dd3; RejZwierc 45, 53v, 60v, 74; Y wymordowali ofatki ktore były zoftály z Amálechitow/ á miełzkáli tám áz y do tego czáfu. BibRadz 1.Par 4/43; a oto bełtya czwarta [...] ktora miałá zęby wielkie żelazne/ á pożyráła y poćierała/ á ofstatek nogámi fwymi podeptawała BibRadz Dan 7/7, 1.Reg 15/15, Ps 16/14, Ier 42/2, Ez 14/22, 34/18 (10); dayże tho nam miły Pánie/ áby Koronna Przyięgła Rádá/ v Krolá náłzego ná tym Seymie ważna byłá/ [...] boć iuz ofstatek w siedm iáko ono mowią. OrzRozm F2; Przedála oley/ zápláćila dłużnikowi/ á ofatkiem fie żywiła s*

fynty. *BielKron* [85²]; Bártłomiey też przydał: Wierzę w Duchá fwiętego. *Máttheufz*: Y fwięty zbor Krześciańfki. Symon/ Iudás/ y Mátyás oštátek słożyli. *BielKron* 139v; iż Papież tákich nas wiele náto náiał/ áby co od żelázá zbędzie/ trućiná oštátek z gładzić. *BielKron* 227v, 18, 32v, 38, 154v, 208 (22); *KochSat* A4; gdyżelmy iuz mało co wyfzłzey dofyć ile fię nam zdało powiedzieli: tedy iuz oštátká dokonczemy. *KwiatKsiąż* N4; *Mqcz* 84d, 162a, 194d, 340a; *OrzQuin* Aav; Oštátká fię domyslay wżák cię mądrym zowá *Prot* A2v; *SarnUzn* D7; warz iá [...] / áż trzecia część wywre/ oštáthek ocukruy álbo z miodem oflodź *SienLek* 105v, 7, 47, 77, 87v, 90v, 117, 117v; *RejAp* 42v; *GórnDworz* H4v, li3; Ale gdy dwu równych iednáko vymielz/ ták wielé iednéy iáko y drugiéy/ tedy oštátki co po więćiu obu zoštána/ będą też równé. *GrzepGeom* G3, P3; Przeto thy fłowá tu fá nam ná początku they dzifiefzley rofpráwy náfzey záložone [...]. A oštátek zrozumiey s they Ewányeliey fwiętey/ ktorá nápił Máttheufz fwięty *RejPos* 229, A6, 67v, 163v, 183 [2 r.], 185v [2 r.] (13): Vczyniwfzy ludzie fłufzne o żywność fkáránie/ oštátek niech P. Bogu polecáią. *KuczbKat* 410 marg, 410, 415; Iż czego kto fobie nie doczcie w kfiáfkach/ niech fie oštátká dopáthrzy ná wćiwych fpráwach á zwyczáioch W.W. *RejZwierc* A2; mułiał wziąć biercá fto grofzy/ á Woyt zá oštátek z gromádá pił dwie niedzieli. *RejZwierc* 39; Tákże potym z onego zwyczáiu poczał [Rej] potrofze rozumieć co czytał/ á Bog á náurá oštátká dodał *RejZwierc* 274v, A, A3v, 9, 17, 17v (14); *BielSpr* 7, 34v, 39; *WujJud* 127, 253; *RejPosWstaw* [21²]v; A iefli co zoštánie mięłá poświęcenia/ álbo chlebá áfz do zaránká/ tedy fpalifz on oštátek ogniem *BudBib Ex* 29/34, *Lev* 25/27, 3.*Reg* 6/17, 4.*Reg* 19/4, *Iob* 22/20, *Is* 44/17, *Dan* 7/7, 19; *HistHel* B2; iáko theż [sultán] wypędziwifzy Miemce część wietfzą ziemię Węgierfkiey połiadł/ á Cefarz Krześciańfki z oštátká nie znośny mu hołd dáie *MycPrz* II B4v; *Strum* M4; *BiałKaz* Dv; *BudNT przedm* d2, *Tit* 1/5; *CzechRozm* 23 5v; Snádnie káždy kto niewie dowie fie oštátká *PaprPan* A4v, Hh2; *ModrzBaz* 93v, 122; Synowie Izráelfcy/ wrocćie fię do Pána Bogá [...] / á on fię też wrocći do tych oštátkow/ ktore wfzły ręki Krolá Afyryifkiego *SkarJedn* 331, 331; Przy pierwifzey poflow fkárdze dałem doštátteczną Spráwę o fobie [...] / oštátek ná Bogá przypuřczę *KochOdpr* B3v; Modlitew ci nie wftáwuię: íam ie fobie wftáwifz/ á Duch cię B. oštátká nauczý. *SkarŻyw* 166, 70, 87, 192, 436; Wzięłás mi zgołá mówiąc/ duřze połowicę: Oštátek przy mnie zořtał ná wieczną teřknicę. *KochTr* 13; *MWilkHist* B; *ZapKořcier* 1580/17 [3 r.], 1586 64, 66; Oštátek o tych íatwieżach iákomci powiedziál/ czytay wyfzley w Dzieiach Ruřkich. *StryjKron* 340, 161; *CzechEp* 167; GLód/ á praca miłořć kázi/ A oštátek czás wyrázi *KochFr* 109, 17, 113; *KochDz* 108, 109; *KochPhaen* 14, 21 [2 r.], 22; Stáneło ná tym/ áby grác przeřtáli/ A iutro ráno oštátká dográli. *KochSz* Cv, B4v; *KochWz* 139; *KochMRot* A4; *WerGořć* 217, 228; *WisznTr* 8; Y ták weřbie rozumu potrzeźwiu nie wielé/ A oštátek chcá záłác w to miłe weřelé *KochPieř* 21, 10, 16, 47; *PudłFr* 18, 38; *ActReg* 27, 100, 102, 111, 148, 160; Caetera – Ořtátek, cozbędze. *Calep* 149b, 909a; kiedy poczętego brogá nie domłocá/ oštátek ma do ftodoły zamczyřtey znořć *GostGosp* 52, 24, 72, 78, 154, 165; *OrzJan* 113; *WyprPl* A2v, B2v [2 r.]; rad czyni káždyemu Dobrze/ by też y Reřtem oštátká dołóżyć *KořakCath* C3v; Przetoż rořpáczać nie mamy/ [...] ále czyniác to co z nas íeřt/ oštátek Pánu Bogu poruczaymy. *WujNT* 140; Y iedli [chleb] wřzyřcy/ á náiedli fię. Y zebráli oštátki/ włomkow dwánařcie kořzow peřnych *WujNT Mar* 6/43; y rořkazał áby ci ktorzy mogli pływác/ napřzód wykákwáli/ y ná brzeg wychodźili: á oštátek iedne ná deřkách/ á drugie ná czymkolwiek z okrętu wynořili. *WujNT Act* 27/44, *Luc* 24/43, *Rom*

9/27, 11/5, s. 829; iáko ów, co máiac kléynot drogi, [...] wpádnie między zbóyce, [...] którzy on kléynot iego [...] połamią, potłuką, wniwecz obróćą, oštátek rozmiecą *JanNKar* Cv; O czym oštátek do wftnégo ogládania odkládám z W.M. mym M. Pánem. *SarnStat* 228, 214, 355, 364, 385 [*idem* 925], 533 (12); Polfkie wciśnienie chłopkow ieft tákowe: iż [...] w rodzaju fwym práwie wftawa: [...] A gdy więc ten oštátek wyginie/ což będzie z nas w Polfzce *PowodPr* 71, 33, 65; *SkarKaz* 550b; rzemieślnicy [...] [*pieniądze*] Rozebráli: Oštátek prędzey fię rozláźło, Niż gdybyś głodnym mrowkom głowkę máku cińnął. *CiekPotr* 32, 12; *PaxLiz* Ev, E2; *SkarKazSej* 703b; Stąd ma gośpodarz y fprzężą do pługá/ Stąd ma odzieżą pan y dobry fługá/ Stąd mięśo świeże/ nabiału doštátek/ W mieśzek oštátek. *KlonFlis* Cv, B3, F3v; Ow twierdzi/ że Cygáni on lud bárzo głádki/ Są od onych Wándálow Afryckich oštátki *KlonWor* 7, 57, 78; [reliquie {(oštathkowie)} salue fient *Glosy II nr 84/68, 84/78*].

ostatek kogo (45), *czego* (185): *MetrKor* 57/119, 59/76, 280; *FalZioł* I 57d, V 34, 73v; *GlabGad* G4, I5v; Gotow oštatek z Pannoniey wygnano. *MiechGlab* *8v, 3, 4 [2 r.], 33, 39, 58, 68, 76; *KłosAlg* G4, H2v; *ZapWar* 1540 nr 2600, 1548 nr 2667; ábowiem iuż tu ftánał wftytek oštátek nádzieie moiey. *RejPs* 211v, 111v; za tegoz konia oštatek pyenyedzi kto ma placycz *LibLeg* 11/108; Item v tharalkowey przed bernadini thegośch plothna ma trzi lokczie ofthathek tego plothna yeŃth wdomku *LibMal* 1552/171v, 1544/90v, 1550/156, 1552/170; *RejJóz* M2v, M4; A fwięti Ambrofzi dopuŃca oštatek dnia fwiętego wrobocie ftrawyc *SeklKat* G3v, V3v, Z3v; *RejKup* m7; *KromRozm I* E2; *MurzHist* I4v; *Diar* 23; *LubPs* K2v [2 r.], hh; przypifałem ná oštátek tey częłci ten ftátut o żebrákách *GroicPorz* h4v; Tęćzá też z drugyey ftrony oštátek chmurności/ Wynosiła nád sobą *RejWiz* 108v, 117v; A oštátek tych rzeczy kthore czynił Acház wypifáne fą w kxięgách Slow y dni Krolow Iudfkich. *Leop* 4.Reg 16/19, *Lev* 8/15, 14/29, *Deut* 25/18, *Ios* 12/4, *Iudic* 5/13 (24); *RejZwierz* 14; A gdy fię ofiará fpaliłá/ á oštatek wody pozostáło/ tedy Neemiałz rofkazał ią polać kámienie *BibRadz* 2.Mach 1/31, *Is* 11/11, *Ier* 41/10, 16, 52/15 [2 r.], *Ez* 25/16 (12); *OrzRozm* R3; Mátyałz Węgry/ Morawę y oštátek Sláfká do żywotá miał dzyerzeń. *BielKron* 396, 37v [3 r.], 43, 89v, 90v, 115v (17); reliquator, W oštátkách długów zoštawuyący. *Mącz* 195a, 44a, 47d, 194d, 231a, 380c; vtráciwfyzy oštátek tego/ czegoć fášiad niewziął *OrzQuin* B4; *SienLek* 169v; *LeovPrzep* I4v; *RejAp* 35v; *GórnDworz* Ii3; Ták iáko fie iefzczę y dziś ci oštátkowie ich niebożátká wftáwicznie nádziewaią *RejPos* 251v; Gdyż iuż nam infzey rády nie sfthawa náłz miły Pánie cobychmy s sobą czynić mieli/ tho iuż ieft oštátek rády náłzey/ nielza iedno ábychmy oczy náłze podnošili do ciebie *RejPos* 328v, 190, 192; Ale dokonaymy oštátká tego fkládu fwiętego ApoftolŃkiego. *BialKat* 116, 66, 171; *BielSat* G2; *GrzegŚm* 43; *KuczbKat* 220, 375; A ftrzeż Pánie Boże by fie ledá kiedy oštátek gniewu PánŃkiego nád námi nie wypełniło. *RejZwierz* [193]v, 72, 263v; *RejPosWstaw* [21³]v [2 r.]; Oštatek historyey HeŃter. *BudBib* II 78 *żp*, *Lev* 2/3, 10, 14/17, 18, 1.Par 4/43 (17); zgromádzę ia oštátki ftádá moiego *CzechRozm* 117, 167v, 222v; *ZapMaz II G* 61/78v; *ModrzBaz* 104, 124; Wy oštátki Košciolá Greckiego/ któreście wźli ręku Turczyńá okrutnego *SkarJedn* 401; *KochOdpr* C4v; *Oczko* 3; oštátek nocy na modlitwie y czytániu tráwił. *SkarŻyw* 309; y tám rámię iego zoštawiwfyzy: oštátek fwiętych košci/ ná Krákwofki zamek przeniešione fą *SkarŻyw* 403, [223], 231, 278 [2 r.], 480; *ZapKościer* 1580/7v, 1581/23, 23v, 1582/28v, 1583/39 (10); Oštátek woýfká zięmicę plundrowáło *StryjKron* 309, 31, 105, 340, 406, 447 (9); *CzechEp* 378; *KochFr* 86; *KochSz* C; *KochPieś* 27; Gdy w

oŃtátek zboża zátne Krzywa kolá iuż oŃtátne. *KochSob* 63; *PudłFr* 79; *GórnRozm* F2; *KochProp* 14; owa nie nagorzei iawnie oŃtatek cznoti przedali *PaprUp* 12; *GostGosp* 66, 158; iednák to odćináią [medycy] co lie íkáziło/ áby oŃthátek ciála nie było zaráżone. *Phil* R3; moc turecka/ którój oŃtátki ábyś ty odpráwił/ tobieśmy zléćili *OrzJan* 98, 86, 114, 120; *LatHar* 73, 556; od oŃtátká Rozdziału pierwŃzego áż do dzieśiątego. *WujNT* 124; kiedy zupełność Pogánów do kośćiolá wnidzie/ tedy też wŃzytek oŃtátek Zydów pocznie oczy otwárzác *WujNT* 520, 361, 520, 1.*Petr* 4/2; OŃtátek téy Formy naydziefz w drugiéy częśći Metryki *SarnStat* 637, 89, 104, 363, 689 [2 r.], 943 (10); *KmitaSpit* C2; *PowodPr* 33, 40, 60, 71; V nas trochę oŃtátkow łług wiernych twoich: nie puŃzczayże nas z obrony twey *SkarKazSej* 663b, 673b, 707b; *KlonWor* 43; *SzarzRyt* C; [sztuczka poczęta muchajeru [...], szterzy ostatki muchajeru *InwMieszcz* 1572 nr 173]. Cf »ostatek żywota«.

ostatek czyj [w tym: ai poss (7), pron poss (2)] (9): *KrowObr* 109; *Leop Ier* 44/14, *Soph* 1/4; Thedy będą oŃtátki Iakobowe w pośrod wiela národów iáko rofá od Páná *BibRadz Mich* 5/7, *Ier* 25/20, *Mich* 5/8; Reliquiae coenae vel prandii, OŃtátki wieczernze. *Mącz* 194d; A iáko źwierciádło nam tu Pan ie poŃtáwić raczył tym nędznym oŃtátkom Ńwoim *RejPos* 349v; *WujNT* 557.

Przysłowia: Iednak każdy andel wie dzie ZoŃtatkiem na deŃcze iedzie. *RejKup* d4.

á gdy tym trzem rzeczam doŃyć vczynimy/ oŃtátek niechay pśi orzá/ iáko ono mówiá *OrzQuin* Hv.

W charakterystycznych połączeniach: *ostatek ciała* (2), *cnoty*, *czasu(-ow)* (2), *czystości*, *długow*, *dni(a)* (2), *dziejow*, *febry*, *gniewu*, *gospodarstwa*, *grzechu(-ow)* (5), *imienia* (2), *inwentarza*, *konceptow*, *Kośćioła*, *krolestwa*, *krwie* (2), *krześcijanow*, *lat*, *listu*, *ludu* (18), *ludzi* (2), *łupow*, *mięsa*, *mow*, *myśli*, *nadzieje*, *narodu* (2), *oliwy* (2), *państwa* (2), *pieniędzy* (12), *plotna*, *pokarmu*, *posagu*, *pospolstwa*, *potomstwa*, *roku*, *rozmowy*, *ryby*, *słow* (2), *sprawiedliwych*, *stada*, *summy* (3), *wieku*, *wiernych*, *włóści*, *wojska* (6), *wody* (2), *wolej*, *zamkow*, *żywności*.

Wyrażenie: »ostatek żywota« = *reliquum vitae* *Mącz*; *id quod restat vitae* *Modrz*; *residuum vitae* *JanStat* (10); *RejPs* 170v; *Mącz* 194d; Pijániczá á wŃzetecznik ten wŃdy kęś poŃkacze/ á oŃtátká żywotá Ńwego záłpi *RejZwierc* 142; *ModrzBazBud* π6; *SkarŻyw* 253, 572; *LatHar* 557 marg, 652; w vpraŃzáníu iáłmużny oŃtátek żywotá Ńwego pokládáią *SarnStat* 517 [*idem*] 927.

a. *Osad męty*, *resztki*, *wytłoczki* [pl] (5) : Magma, Drożdże áłbo oŃtátki/ brudy pod oleyámi á maśćiami lie oŃtáwáyące. *Mącz* 204b.

ostatki z czego (1): Spissamentum, Treść/ drożdże/ miękiny y wŃzelákie oŃtátki z wyŃętych á wybitych rzeczy. *Mącz* 409b.

ostatki czyje (1): *Leop Is* 49/6 cf *W przen*.

W przen (2) : ku náwroceniu plugáwych oŃtátkow IzráelŃkich [*faeces Israel*; drożdzy *WujBib*] *Leop Is* 49/6.

Szeregi: »ostatki i skutki« (1): Nákoniec odpuŃzczenia grzechow: co o powŃzednich oŃobliwie rozumiey/ áłbo o oŃtátkách y Ńkutkách pewnych/ z grzechow ktorychkolwiek roŃtących. *LatHar* 649.

»ostatki albo zmazy« (1): A ieŃliby do niego przećiwni duchowie przyŃnęli/ oŃtátki áłbo zmázy iákie/ zdotknienia thego Świętego Oleiu/ áby odeŃli *KrowObr* 84.

b. [*Relikwie* [pl]]: To Ńłowo *Reliquie*/ ieŃ Ńłowo LáćinŃkie/ rozumie lie oŃtátki. *GrzegŻarnPos* 1582 534v (*Linde*).

ostatki czyje: Ośtátki tedy ludzi świętych [...] nie są kości ich których nam nie ośtáwiáli/ ále [...] do ziemie ie chować rofkázowali/ ále są przykłady żywotá ich świętobliwego [...] ktore nam w piśmiech fwyh zośtáwili. *GrzegŻarnPos 1582 534v (Linde).*]

2. *To, po czym nie ma czegoś; zakończenie, koniec, kraniec; extremum PolAnt, Mącz, Cn; extrema PolAnt, Vulg; finis PolAnt [w tym: czego (36), czyj (2)] (79)* : i zgromadzi wybrane swoje/ ze czterech wiatrow od ośtátku ziemi (*marg*) końca abo ośtateczne⁸⁰ kraiu (–) aż do ośtátku (*marg*) wierzchu (–) nieba. *MurzNT Mar 13/27; BibRadz *7v; Ogrodziwłzy sumnienié ośtátká czekaycie KochZg A4; Abowiem ktorzi księgi nieporządnie czytaią/ teras od konca czynią počzątek/ zaś pośrzodek czytaią/ á co miało być pierwżego to oni ośtátkiem czynią KwiatKsiąż L; Quod superest, Ná koniec ná ośtáték/ álbo co sie ośtátku doticze. Mącz 343d; Ieśt drogá práwa przed człowiekiem/ lecz ośtáték iey (bywa) drogámi śmierci. BudBib Prov 14/12, Prov 14/13, Ier 29/11, Dan 12/8; Niech czyta ośtáték dzieśiątego cápitulum BiałKaz C2v; CzechEp 208; Bo gdy ośtáték przydzie cokolwiek minęło/ Iednym słowem/ niémáż nic wżytko wplýnęło. KochFrag 51; á tych wćiech ośtátki są té/ wielki žal/ ciężki śmętek/ y wltáwiczny płáč. OrzJan 22; Nágrodzi Pan Bog ośtáték/ gdy w boiáźni Bożey/ w zgodzie/ w wprzeymości y szczyrości do dobrego pośpolitego/ szukác łáski iego będziem. SkarKazSej 663b.*

G sg w funkcji okolicznika czasu: »ostatka« = *na końcu, na ostatku (1)*: A potim ma być to lekarzstwo [na niepłodność] na tajemne mielce włożone. [...] á potym rano wyciągnąwłzy z siebie ono lekarzstwo. Ma sie ostatka męża radzić. *FalZioł V 86v.*

A sg w funkcji okolicznika czasu (1): Ośtáték zimy počząwłzy około Gromnic aż blisko ku Wielkiej noci ftale zima pośtoi *LudWieś B.*

W charakterystycznych połączeniach: *ostatek kapitulum, krolestwa, księgi (miesiąca) maja (2), lutego itp. (11), niepłodności, pisania, świata, uciech, wesela, wieku, ziemie, zimy.*

Zwroty: »do ostatka (do)prorowadzić« (2): Yuż cie on [Bóg] do ośtátká śnádnie doprowadzi/ Zeć sie o namnieyłzy pień koło nie závádzi. *RejWiz 138; Ale iuż do ośtátká prowadz iákoś počzął. CiekPotr 12.*

»do samego przyść ostatka« (1): Bo gdy sie iuż ftárzeie ociec ábo mátká/ A iż im do łámego iuż przydzie ośtátká. *HistLan B2.*

Wyrażenia przyimkowe: »do ostatka« (4): Cefarz pochwalił ich pilność y náukę/ máiąc im zá dobre/ yż tę pilność dla rzeczy pośpolitey podięli/ vpomináiąc ie/ áby ielzcze do ośtátká thę pilność vczyнили *BielKron 219. Cf Zwroty.*

»ku ostatku, ku ostatkowi« = *pod koniec (2:1)*: Piśze theż o groźnym śądzye Bożym/ wśákże záfię ku ośtátku ciełzy lud Izráelłki ielłi sie náwrocą ná drogę bożą. *BielKron 93, 55v; Tu przedfię ku ośtátkowi iści sie nam Pan przez Ianá świętego/ iż to co nam obiecować raczy/ nigdy nas minác nie może. RejAp 192v.*

»na ostatek« = *na koniec (6)*: Ad extremum reservare, Ná ośtáték zośtáwić. *Mącz 389c; OrzQuin Z; pánie Wapowłki/ W.M. rofkázuię/ ábyś wnet po Kołtce grę swoię powiedział: á po W.M. pan Myłzkowłki/ potym pan Derśniak: więc pan Boiánowłki swoię wynaydzie/ á pan Kriłki zośtánie ná ośtáték. GórnDworz C3.*

~ *na ostatek czego* (2): Cefarz wczynił żałobę szerokimi łowoy/ [...] na ostatek they żałoby powiedział *BielKron* 215; ROzmáicie y wielą łpofobow mawiał przed tym Bog oycom przez Proroki: náofáték tych dni [*novissime*] (*marg*) á w ty dni ofátéczne (-) mowił do nas przez Syná *WujNT Hebr* 1/2.

W przeciwstawieniu: »z przodku ... na ostatek« (1): Dźiedzictwo z przodku prętko nábyte nie połzczęści lię ná ofáték. *BibRadz Prov* 20/21. ~

»za ostatek« = *na koniec* (1): o czym mouycz thu nyemogą dla uyelkofzczy Tho za ofáték mouyą nacz yuřz yańną uyarą wżglądamy [...] yřz to tak bylo od boga przed uyeky przeřzrano *PatKaz III* 106.

»na ostatku« = *in fine, in novissimo PolAnt* [*w tym: czego* (24)] (43): *FalZioł* I 1a; do oney wietzorney y woniącey offiary/ kthora wietzor to ieřt ná ofátku řwiátá ieřt zá nas Bogu oycu ná krzyžu offiárowaná? *KrowObr* 88v, 21v, 92, 150v; Bo do pychy hoynořci trzebá y dořtátku/ Pátrrze co s tego bywa zálię ná ofátku. *RejWiz* 188v; *RejFig* Cc; *BibRadz* II 47b *marg*; řřtał řie potym wielki głod w zyemi Egipřkiey [...]. Ná ofátku oney niepłodnořci/ rzekł Iozeph do ludu pořpolitego *BielKron* 18; ná zádku przeřzli teř Máriaus y Herminius/ Horáciaus ná ofátku zořtał *BielKron* 106; Ná ofátku Liřtopádu Papieř Adryan/ rořpifał liřty do Niemieckich kráin *BielKron* 198, 58, 112, 113, 201v, 204v (21); prořmy my Pána Iezu Kryřtá Syná Bořego/ áby ná tym ofátku wieku raczył być przy Zborze řwoim *LeovPrzep* Kv; *GórnDworz* B3; Abowiem gdy řie przypáthrujemy tym řwieckim zawodom/ tedy thám wieć v kreřu bywáią y pieniądze/ y ádámářzki/ y řukná/ y inřze drobne rzeczy. Bywa tez náofátku y řwiniá. *RejZwierc* 129v; *BudBib Deut* 8/16, *Dan* 1/15; á ná ofátku czterdřieřci lat/ rzekł Abřalon do Krolá. *CzechRozm* 136v, 17v; *CzechEp* 364; Obiecałem ná ofátku piřánia tego/ znáki okázác *NiemObr* 151; Bo iáko Ian S. po wřzytkich nápiřał Ewangelią řwoię: tak teř řlufznie ma mieć ná ofátku mieyřce. *WujNT* 396; *SarnStat* 99; *KlonFlis* H4.

~ *W przeciwstawieniu*: »na ostatku... na przodku« (2): *FalZioł* I 11d; wkłádařz ná mieę naprzodku liřtu niewdzięcznořć z vřaganim/ y zmienienie wiáry z przewrotnořcią/ náofthátku mieę kłobie przyćiągařz gładkiemi łowoy *BielKron* 246.

Wyraźenie: »na samym ostatku« (1): GAdáli towáryřyře/ co pługá nie ználi/ Ktorą dziurę ná lámym końcu tám widáli. Powiedáli iř klinik ná lámym ofátku/ Ieřt przybity *RejFig* Bb8. ~

»w ostatku« (3): A tak řwátopłuh połupił kořcioły w Czechach/ dał Cefářzowi dań/ á w ofátku řyná řwego Otę zářtáwił *BielKron* 324v, 391v; Czego iř oni nie vkázuią/ niewiem iáka im y w ofátku wiára ma bydź dáná. *KochCz* A4v.

Przen: *W opisie gwiazdozbiorów: Zachód* [*czyj*] (1) : Pás iego [*Perseusza*]/ nie rozeznác/ ieřli ná Skopowym Ofátku/ czy ná wřchodźie nářtawa Wołowym *KochPhaen* 24.

3. *Tylna część, reszta; finis PolAnt* (3) : Włodzimierz nářtáwiáł był [...] w kořciele Modł ktore zwano Perun/ ten miał głowę řrebrną ofátki miedziáne. *BielKron* 428.

ostatek kogo (1): oblicze iego [*wojska*] ku morzu wřchodowemu/ zář ofáték iego ku morzu ofátécznemu *BudBib Ioel* 2/20.

ostatek czyj (1): *BielKron* 463 *cf W przeciwstawieniu*.

W przeciwstawieniu: »ostatki ... przodek« (1): ná ony łowá gdźie Bog mowił Moizeřzowi/ ofátki moie będzieř widźiał ále przodku nie vyrzyřz. *BielKron* 463.

4. *Ostatnie rzeczy, czyny [czyje] (2)* : Znam ia [...] y ćirpliwość twoię/ y íprawy twoie/ y oštátki twoie [*opera tua novissima PolAnt Apoc 2/19*; y oštátnie rzeczy *BibRadz*; vczynki twoie oštátnie *WujBib*] więtfze niżli pirwíze. *RejAp 28v*.

W przeciwstawieniu: »ostatki ... przodki« (1): I bywaią oštátki [*novissima*] onegoto człowieka/ gorfzé niżli przodki. *MurzNT Luc 11/26*.

5. *Pozostałe po kimś rzeczy (4)* : to íełt przodka mego Pierścień/ á wiele przy nim zgineło dobrego. Wnet íe muśíz ízácować kędys thego doštał/ A boday więc y gárdłem oštátkowi íproftał. *RejWiz 127, 106*; Zmáiętności íego niechby byłá nagrodá vkrzywdzonemu: á oštátek [*reliqua bona eius*] do poípolitego íkárbu niechby obrócono. *ModrzBaz 139v*.

ostatek czyj (1): Závždy widzíz potomká przed oczymá íwemi/ Ktory będye ízáfował oštátki twoiemi. *RejWiz 58v*.

6. *Wyrażenia przyimkowe w funkcji przysłowka lub wskaźnika nawiązania (737)* :

»**do ostatka**« = *całkowicie (8)* : Bog drugą plagę przepuścił [...] koniki álbo ízáránczą íz do oštátká popfowały wízytko częgo grad nie pobił. *BielKron 29v, 147, 237v, 241v*; náłthąp ná łeb/ á pogrąż go [*swego nieprzyjaciela*] do oštátká. *GórnDworz Cc7*; *RejZwierc 222v*; *NiemObr 167*; Czy mię íuz do oštátká myłíz pchnąć od siebie? *WisznTr 23*.

»**na ostatek**« = *na koniec, wreszcie, ostatecznie; uwydatnia ostatni element w szeregu elementów przedstawianego tematu; tandem HistAl, Mącz, Calep; postremo Mącz, Modrz, JanStat; deinde PolAnt, Modrz; denique Modrz, Calep; extremo Mącz, Calep; novissime Mącz, Vulg; posterius PolAnt, Calep; ultimum Mącz, Calep; (in) novissimo, in reliquo Vulg; demum, ad postremum, in summa, supremo Mącz; in fine(m), postea, reliquum PolAnt; ad finem, post, postremum Modrz; caetero, caeterum, porro Calep; de cetero Vulg (615)* : Ad postremum. Ná oštátek/ ná koniec. *Mącz 3b*; Deinceps, Ná potym/ Yedno pod drugim/ też ná oštátek/ nakoniec. *Mącz 80d, 81c, 112c, 163b, 167a, 251d (13)*; Finite — Nakoniecz, na oštátek. *Calep 420b, 149b [2 r.], 305b, 399a, 823b, 826a, 1046a, 1133b..*

~ **a**. *Ze względu na czas (367)* : na krzizu racziles wyfyec íj pyac ran yes podyql a na oštátek barzo górką ímyerc *BierRaj 21*; Ale Lekarz gdy ízedł do niey [*do baby*]/ Závždy nieco wzíął z domu íey. A táko więc ná oštátek/ Wynioł íey wízyłtek ítátek. *BierEz 13v, E2v, M, P; FalZioł IV 11b, 23c, V 16c; BielŻyw 70, 153; MetrKor 59/76v; WróbŻołt C5v; LibLeg 7/99v, 11/137v; RejPs 33, 172v*; To íe czáfem náczczo ípiyą Lby íobie piwem pomyią Kámpuńtem íe popłufkáią A [*lege: na*] oštátek podrápáią *RejRozpr I2v; SeklKat G3v; ZapWar 1548 nr 2656; RejKup k8v*; Poczęłá íe bitwa od wíchodu flońcá á trwála áż do zachodu/ á ná oštátek Perśowie poczęli gwałthownie vpádác [*Persae tandem cadere coeperunt*] *HistAl F4, B2v, C7, E4, E5, G7v; LibMal 1551/161, 1553/173, 174*; Íużefz na oštatek niechai tak będye gdyś ci się tak podoba *MurzHist Q4v, B3v, D4v, E3, Fv, L4v (11)*; *MurzNT 21, 46, Matth 21/37, Mar 12/22; Diar 33, 34, 61*; Lać w íię y nád przyrodzenie/ Gębá woła íełczé naley/ Brzuch íe nie chce ciągnąć dáley/ A żołádek mowi íużci/ Ná oštátek ízyiá puści *BielKom E8, D8v, F5; GliczKsiqż C8v, F2, F8, G7, H8 (9)*; *LubPs A5, hh4; GroicPorz Cv, h3, v2v, v3, z3, ii2*; íáko był tżáfu páná Kárlá przedziádá [...] y Pipiná Wuiá/ á ná oštátek Kárlá oycá náłzého obyztay. *KrowObr 31v, 117v, 124, 125v, 170v, 218v, 235; Leop Prov 14/13, Eccli 12/12, 13/8, 2.Tim 4/8; KochZuz A2v; LeszczRzecz A4*; Aby mi też ná oštátek y zginać [*et quomodocumque peream*]

(*marg*) Drudzy wykłádáią á mamli zginąć niechayże zginę. (-). *BibRadz Esth* 4/16, *7, *Ez* 15 *arg*, I 451a *marg*, *Eccli* 10/14, 2.*Mach* 15/11 (9); sítał fie wielki głód w Sámáryey [...] / ták iż gnoy gołębi kupowáli ieść / náoftátek niewiáfty fwe dzyeći iádly. *BielKron* [85²]v, 25, 30v, 50v, 58v [2 r.], 60 (81); *KochSat* A4v; *KwiatKsiąż* F2, M; Summa illa sit ut quicquid officii tua causa praestare possum faciam libenter, Summá tá niecháy będzie / álbo ná oftátek chciey wiedzieć iż ci fie we wżem rád záchowawam. *Mącz* 431c, 76b, 195c, 209a, 221c, 311c (11); *Prot* D2; weźmi žiela przymiotowégo [...] / przyłóż łmalcu czyłtého / á warz zás s tym dobrze / á náoftátek / przyłyp mąki pżeniczney *SienLek* 121, 88, 101; *LeovPrzep* B2, D4v [2 r.]; *RejAp* 31v, 146; *GórnDworz* P5, P6, T3, Bb4v, L13; iż go [*Mesyjasza*] Bog Ociec obiecał był zefłác ná wielu mieyscach rozlicznym Pátriárchom y Prorokom / á ná oftátek Dawidowi *RejPos* 272v, 173v, 176, 196v, 197v, 211 (9); *RejPos* *Wiecz*³ 98; *BiałKat* 21, 33v, 35v, 88v, 126 (9); *BielSat* I4, I4v; *GrzegŚm* 12, 37; Abowiem wżyłtká złość y wżyłtek iuż niepożytek wftánie: kážda śie krewkość albo niemoc / wtwierdzona zmocni: ná oftátek / łam Pan Bog w dułzy y w ciele náłzym krolowác będzie. *KuczbKat* 390, 20, 245. 270. 345; *RejZwierc* Aaav; *BielSpr* 37v, 56v, 60v; *WujJud* a3, b2, 13v, 98v, 201v, 218v; *BudBib* 4.Reg 12/20, 4.*Esdr* 3/54, *Sap* 13/17; *MycPrz* II B4v; *Strum* Q4v; *BiałKaz* H3v, H4v; *BudNT* przedm d2, *Matth* 22/26, *Mar* 16/14; *StryjWjaz* Cv; *PaprpPan* Hh; *KarnNap* Cv; [*przyrodzenie ludzkie jest*] rozmáitem niemocam / nędzam / á ná oftátek y śmierći poddáne *ModrzBaz* 57, 4v, 128; *SkarJedn* 164; *KochOdpr* B, D3; *SkarŻyw* 15, 63, 166, 269, 308, 311; *StryjKron* 31, 46 [2 r.], 135, 145, 146, 308 (22); *CzechEp* 356, 409; Potym przyłtąpiło y to / iż od Cefárzow muśieli [*biskupi rzymscy*] potwierdzenia doftáwác. A náoftátek teraz nie dawnych czálów [...] Kardynałom tylko / tę moc dáli / áby [...] Papieža obierali *NiemObr* 66, 9, 18, 49, 54, 61 (23); TVsmy fię mężnie prze oycyznę bili / Y ná oftátek gárdłá położyli. *KochFr* 32, 109; *KlonŻal* C2; *ReszList* 174, 180; *WerGość* 225; *BielSjem* 14; *KochPieś* 21; *ArtKanc* M17v; *BielRozm* 6; *ActReg* 7; *GostGosp* 154; *Phil* G3; áleś fie wftáwnie náczynił dełpektów / y nárzékánia bráciéy twoiéy / áżeś náoftátek y łam wolał grołzem kmiotká fwégo / odkupić powinność łławy żołniérztwá twégo. *OrzJan* 54, 14, 21, 28, 37, 97, 136; *LatHar* 251; ktore były gotowe / wełzy z nim [*z oblubieńcem*] ná gody / [...] Náoftátek przyłzły też y drugie pány *WujNT* *Matth* 25/11, *Matth* 21/37, 22/27, *Mar* 16/14, s. 560, 617 *marg*; *KlonFlis* E; Wnet łobie [*Wenus*] rołkázálá Didonie hołdowác, Náoftátek iey ferce ták bárzo zbłaźniłá / Ze mężowi pirwłzemu przyłięge [!] zgwálciłá *PudłDydo* A3, A2, A3, B4.

W przeciwstawieniu: »z pirwu ... na ostatek« (1): Tákież vdzyáláłz kupcowi / Dobremu towárzyłzowi / S pirwu mu dobrze porádzilz / A ná oftátek go zdrádzilz *BielKom* D8v.

Połączenia: »napierwej ... na ostatek« (1): Ręká świádków będzie ná nim napierwey [*prius*] ku zábiciu iego / więc ręká wżego ludu ná oftátek [*postea*]. *BudBib* *Deut* 17/7.

»naprzod ... na ostatek« (2): NAprzod Boga chwali gromada za kxiędza Plebana / za pana dziedzinneho / y za wżitki wrzędniki ie⁸⁰ / a naoftátek za pana Macieia w Byłzinie proroka *LudWieś* A2; *WujJud* 47v.

»naprzod ... potym ... na ostatek« (4): *WróbŻołtGlab* A3; *KrowObr* 235v; naprzod złe wychowánie: pothym wftáwiczná prośbá męłzczyznłka: więcz zdrádá: nuż dáry: vbołstwo: nádzieia: ná oftátek

boiaźń/ j tyfiąc inych rzeczy/ ktore pod czás/ y iednę fwięciczę ze ftáteczności zwioda. *GórnDworz* L17v; *KuczKat* 235.

»pierwszego czasu ... na ostatek« (1): Pierwífego czásu [*Primo tempore*] vlzenie lie ftáło ziemi Zábulon/ y ziemi Neptálim/ á ná oftátek [*novissimo*] obciążóná ielt drogá Morfka zá Iordanem Gálilei Pogańfkicy. *Leop Is* 9/1.

»pirwej ... potym ... na ostatek« (2): gdyz pirwey bywa poczęcie potym rodzenie naoftatek porodzenie. *WróbŻolt* C5v; *GliczKsiąż* I8.

»potym na ostatek« (1): około Trácyey prácuiać wżytkę [...] borzył. Potym ná oftátek do Greckiey ziemie woýlko obrocił *BielKron* 240.

»potym (a. potem) (a. potym... potym), (a. potym... potym... potym... potym)... na ostatek« (15): *FalZioł* I 18b; Styczeń/ od zarania poczawfzy [...] był pochmurny/ [...] potym do frzod odwieczera wietrzyk powiewał/ na oftátek lie k wieczorowi było wyiafniło. *LudWieś* Bv; *SeklKat* C3; *GroicPorz* r2; Potym to miáfno nazywano Cefárea Filippowá/ [...] ná oftátek ie zwano Nemorá. *BibRadz* I 146a *marg*; Potym iá [*arkę*] Sámuel przeniożł do Málfhá/ potym do Gálgi przez Saulá/ potym przez Dawidá do Naboth/ potym do Syonu/ náoftátek od Sálámoná do kościoła fwego. *BielKron* 63; Władzon [*św. Floryjan*] potym do ciemnice/ ná oftátek z moftu vtopion *BielKron* 357, 26, 265v, 452v; *KwiatKsiąż* N3; *Mącz* 475b; *ModrzBaz* 105; Potym ś. Dunstánus ná Biłkupftwo Wirgoniyfkie [...] ná oftátek ná Arcybiłkupftwo Kántuáryjfkie [...] wzięty był. *SkarŻyw* 509; *StryjKron* 692.

»z przodku ... potym ... aż na ostatek« (1): Ale lie fprzodku zwáli Biłkupy/ potym Arcybiłkupy/ aż ná oftátek Papieżmi *KrowObr* 7.

b. *Ze względu na przyjętą kolejność lub ważność (226)* : *SeklKat* E3; *RejKup* x6; byerzac yey zdomu schati frebro pyenyadze na oftátek y pyerzyny. *LibMal* 1551/165v; *MurzHist* A4, C2, H3v, I2v, N, T2; niekáże [*Chrystus*] iem [*apostołom*] miotac pereł przed śwynie/ niekáże być natrętami i gofpód co rás odmięniać/ niekáże się téfz nieobyczainością i nieludzkością przykrzyć/ niekáże naoftatek gniewliwými i niecierpliwými być. *MurzNT* 43v, 91, 96, 163v *marg*; Nie miey lofow gry ná pyeczy/ ftąd pochodzą márne rzeczy/ Zwády klátwy czárowánia/ Rořpáczy y zábijánia/ Ná oftátek y bluźnienie *BielKom* F3; *GliczKsiąż* I3v, L8v; Poruczányc wżitkich fpraw fwych/ trudnořci/ řirocthwá/ ná oftátek duřze y ciála w fwiętą opyekę Páńfką. *LubPs* R3v *marg*, L3; *GroicPorz* f2, cc4, ff3; I będziecie mi fwiádtzyć nie tylko w Ieruzálem/ ále téfz po wftyftkim [!] Zydoftwie/ y Sámárij/ y ná oftátek afz do graánic Swiatá [*et in omni Iudaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae PolAnt Act* 1/8]. *KrowObr* 45, A3, B3v, 35v, 242; Niech człowiek thák o nas rozumie iáko o flugách Kryftufowych/ y fzařářzoch táiemnic Bořych. A ná oftátek [*At reliquum*] tego potrzebá w fzařářzoch/ áby káždy był náležion wiernym. *BibRadz* 1.*Cor* 4/2, *5, *6, I 346, 446, *Philipp* 4/8 (9); *BielKron* 82; *KwiatKsiąż* G4v; *SienLek* 100; Náoftátek tu Pán położyć raczył báłwochwálce á kłamce. *RejAp* 180; Náoftátek tym zámykam/ áby dworzánin to co mu lie tu náznáczyło vmiał dořkonále *GórnDworz* N3, B4, Ii, Ii5v; *RejPosWiecz*² 91v; *BiałKat* a4, 323v, 378v; *KuczKat* 30, 60, 80, 110, 115 (10); *RejZwierc* B4, 152v, Aaav; Niemálfz/ powiáda/ wyfpy/ niemálfz ziemie/ niemálfz miáftá/ niemálfz ludu/ niemálfz náoftátek żadnego mieyfca ták puřtego/ gđzieby o tym czterdźieřci dni pořcie nieřtychano *WujJud* 193, 13, 43v, 51v [2 r.], 99, 100v (17); Náoftátek o wřywánium zupełnego Sákrámentu nieco potrzebá

przypomnieć. *WujJudConf* 247, 85, 177v, 227v, 242; *RejPosRozpr* c2; á nie pozwalamy áni dyabłu/ áni zwodzicielom/ náoftátek y włafnemu ciáľu/ y fwiátu temu nierządnemu. *RejPosWstaw* [143⁴], 22, [41²]v, 42; *BudBib* c [2 r.]; *BialKaz* G3, G3v, H3v; Ná oftátek łam Márek byłby łobie przeciwny/ iefli byś to mieyľce wedle ninieyľszych ksiąg czytał. *BudNT przedm* c7v, *przedm* a3v, b2, c3v; Bo á ktoź bęďdzie dodawał żywności [...]? Ktoź nam dodawać bęďdzie odźienia y vbioru [...]? Ktoź rzeczy potrzebne bęďdzie przywoził [!] [...] ? Ktoź ná oftátek bęďdzie śłáchćicem/ iefli żadnego chłopa niebęďdzie? *ModrzBaz* 80; co rozum/ co przyrodzenie/ co Bog łam ná oftátek po nas mieć chce. *ModrzBaz* 143v, 8 [2 r.], 20v, 33, 39v [3 r.] (36); *SkarJedn* 286; iákoby áni BOgu Pánu fwému/ áni komu z ludźi/ áni łam náoftátek łobie/ ná reyeľtrze nie zołtał. *Oczko* 24; *SkarŻyw* 82; *StryjKron* A [2 r.], 86; Arcybikupowie/ Opátowie/ Pátiryarchowie/ Metropolítáni/ ná oftátek nowa creáturá Papielka Kárdynałowie/ ná czyich mieyľcách záśiędli? *NiemObr* 48; nie tylko fię z dziećmi do chrztu śpieľzą/ ále y bádom náoftátek chrzćić dopuľzczáiá. *NiemObr* 148v 54, 57, 66, 115 [2 r.], 124 (20); nie od onych dawnych świętych Niemieckich Apoľtołow/ y káznodźiy: ále od przekłętych żydow/ kácerzow/ Máchometanow/ á náoftátek/ y od łamego miľtrzá Lucyperá. *ReszPrz* 52, 109; *ReszHoz* 129; *ReszList* 161, 182; *WerGośc* 242; *BielSjem* 14; *PudľFr* 37; A náoftátek bráćia v wás w tey łweywoli/ poimuiá śioľtry bliľkie/ śieľtrzeńice/ á ktoľz go oto łkarze? *GórnRozm* D, C4, D4v, Hv, H2, M; *ActReg* 23, 184; *GórnTroas* 4; *KochPij* Cv; *OrzJan* 26, 127, 129; (*marg*) 5. Modlitwá. [...] (–) Náoftátek vćiecz fię do modlitwy *LatHar* 578, 381, 666; Náoftátek bráćia/ wefelćie fię/ bąďćie doľkonáli/ nápominayćie fię *WujNT* 2.Cor 13/11, *przedm* 25, 40, s. 148, 186, 324 (14); *WysKaz*)?(2, 14,42, 46; *JanNKar* B4v; *JanNKarGórn* D4; *SarnStat* 53, 84, 888, 938, 1061 (11); Bijąc bez miłośierźia miotłami frógięmi/ Biczmi/ á náoftátek łancuľzki oľtręmi *SiebRozmyśľ* H2v; *GrabPospR* N2; *VotSzl* A2v, B, B2, B4v.

Poľczenia: »naprzod ... (potym ...) na ostatek« (4): Naprzod aby pan Bog był w rodzáyu ludzkim poznán [...]. Rzecz poľpolita krzesćiyáńka przez nas była zápomozóná y podpyeraná. Ná oftátek oyczyznye/ rodzicom/ [...] y inľľym ludzyom wľpołek/ žebyľmy fię dobrze/ pocześnye poľtáwili *GliczKsiąż* Ov; *KuczKat* 120; *ModrzBaz* 101v; ábyś ty [...] tych trzech rzeczy brónił. Wolności naprzód poddánych łwoich: zdrowia potym twęgo: náoftátek pokoiu náľzęgo *OrzJan* 100.

»przodkiem ... potym ... na ostatek« (2): Aby nie obráźił przodkiem páná Bogá/ biorąc Imię ięgo ná dáremno/ potym bliźniego łwego/ vľzkadzáiác go nieľpráwiedliwá przyľyęgá [...] / ná oftátek Sumnienia łwego/ potápiáiác łam łyebie. *GroicPorz* y4; *KrowObr* 46v. ~

»**na ostatku**« (114) :

~ **a.** *Jako ostatni; postremo* *Modrz* (14) : zádek [kogi] pierwey tonie/ Lepiey być ná pierwey łtronie. Bo iź nie ták bárzo cięży/ Ná oftátku fię pográży. *BierEz* 14v; to iefť święty Paweł ktory ua [!] oftátku miedzi wľzytkimi apoľtoły fię nawrocil *WróbŻoľt* X2; Pyrwľem ze na łarmark byway A czo na raniey wykładay. Do noczy czałem doľyaday Na oftátku kramy łkladai. *RejKup* e3v; gdy fię ná drugá łtronę Dunáiá przepráwiáli/ zwłáľzczá ránni/ chorzy/ ktorzy fię ná oftátku przepráwiáli byli pobići. *BielKron* 315, 160, 291v, 309v; *SarnUzn* D6; *RejPosWstaw* [143⁴]v; *ModrzBaz* 53v; weźmimy iuź oftátecznie práwie/ ná oftátku teź poľtáwionęgo Proroká Máláchialzá *CzechEp* 301; [*Jan apostoľ*] ná oftátku po wľzytkich piľaľ Ewángeliá *WujNT* 299.

W przeciwstawieniu: »pierwej ...na ostatku« (1): Herberftyn [...] rużył sie trochę ná koniu siedząc iáko by chciał s koniá s liesć. Mołkwá máiąc zá tho áby prętko s siadł/ s siedli oni pierwey/ á on ná oštátku. *BielKron* 434v.

Wyrażenie: »na samym ostatku« (1): A czyj koń napirwey przybieży/ ten bierze pirwży klenot/ drugi zá nim bierze drugi klenot [...]. A ten co sie iuz ná lámym oštátku przywlecze/ tho mu świnię do łzkápy przywiążá *RejZwierc* 129v.

b. *Na końcu, wreszcie; uwydatnia ostatni element w szeregu elementów przedstawianej treści; in novissimis PolAnt; postremo Modrz (100) :*

α. *Ze względu na czas (85) :* Tákci co pyłźnie pánuią/ O przyiażń się nie prácuia: Ná oštátku więc poznáią/ iáko máło przyiażńi máią. *BierEz* M4v; á na oštátku przyday Mułci díffoluti in aqua rofata *FalZioł* V 110v, II 14d; Złóż ošobno summy wšytkich towarzyszow w 1. summę przez ktorą będziefz dzielił zyłk w łrzodku/ á włożone pieniądze na oštátku *KłosAlg* G4v; *WróbŻółt* R8, Z4; *LibMal* 1543/70v; *LubPs* L, P2v, Z2; *KrowObr* 103, 125v, 131v, 133v, 170v, 197; Serwilius przeciw temu/ drudzy zálię przeciw iemu/ były rozmáite namowy porządkiem. Senat ná oštátku wybrał Dyktatorá powtore M. Wáleryulá. *BielKron* 107v; Minucyus Ráycá wymowny mowił do nich zá Koriolanem: ná oštátku nie mogli być ináczey áby go dárowáli Senatowi y Ráycom/ tedy będye iedność á zgodá *BielKron* 108v; Ten [*Mitrydates*] z Rzymiány XXXX lat bitwę wiodł/ y wielekroć porażáł Rzymłkie Ráyce/ to iest/ Fimbryá/ Muręnę/ Kottám/ Fábium/ Tryáryum/ áż go ná oštátku Syllá poráził *BielKron* 130; Draw z Styriey/ Saw z Kárniy wychodzą z gor/ ktore/ zowiemy Alpes/ w Dunay ná oštátku wpadáią. *BielKron* 308v, 35, 43, 55v, 106, 107v [4 r.] (42); *KwiatKsiąż* Q; secundae mensae. Wet/ to yełt/ oštátne potráwy/ owoc/ łęř/ który ná oštátku dáya. *Mącz* 378a; *OrzQuin* B2; *RejAp* 180v; Ná oštátku M. pánie raczył mie w.m. pytać *GórnDworz* F6v; *RejPos* 2, 116v; Przeto náoštátku przydamy tu miáłto zámknienia/ co Chrześciánin o tym Sákrámenćie wierzyć y trzymáć ma. *WujJud* 262v; *WujJudConf* 139v; *RejPosWstaw* 22v; KTo miłwie łyná łwego/ częłto go rozgá karze/ áby ná oštátku wziął poćiechę z niego. *BudBib Eccli* 30/1; Y trzeći wziął iá tákież/ y (wšytcy) tákież siedm/ á dzieći nie zołtáwili y po márli. Ná oštátku (po) wšzech vmárlá y niewiáłtá *BudNT Luc* 20/32; *NiemObr* 7, 20, 65; Kiedy takim łpošobem wšytki podzielićie/ Zá prácá ná oštátku łami téż weźmićie Paré trzewików łtárych/ y té dwa báiki *PudłFr* 79.

W przeciwstawieniu: »naprzod ... na ostatku« (1): co miáło być naprzod/ to łię ná oštátku námienia *SkarKaz* 81b.

Połączenia: »napierwej ... (potym...) na ostatku« (3): napierwey pod tho drzewo przyiecháli [...] Krol Zygmunt z Hámburgu/ á Władziław s łynem y krolewná Anná z Brugu/ ná oštátku Cefarz z Lánxendorfu miáłteczká *BielKron* 414, 197v; *RejPosWiecz*³ 99v.

»naprzod ... pošřzodku ... na ostatku« (1): gdyż łprawa przyrodzenia naprzod znienáglá pocżyna, w połřzodku łiłna bywa, na oštátku opułzcza. *GlabGad* K5v.

»potym na ostatku« (3): IEzus gdy łtal przed Kaijálłem/ łwiádkowie náń łallłfywé łwiádetztwa dáwali/ ktoré ku rzeczy nitz niebyły/ áż potym^m na oštátku dwa łwiádkowie wyłtápiwłły rzekli. *OpecŻyw* 113v; *FalZioł* I 6d, V 116.

»potym ... na ostatku« (2): Był v Olgierdá chłop profty Woydyło piwnicznym/ potym íprawcą/ ná oštátku ták nań był łákwaw/ iż go źięciem vczynił *BielKron* 379v, 437.

»potym ... po [kim] ... na ostatku« (1): nadawnieýszy był náłzych kronik pífarz Wincenty Kádłubek/ potym Długofz/ po nim Wapowłki/ ná oštátku Doktor Kromer *BielKron* 337v.

β. Ze względu na przyjęty porządek lub ważność danego elementu (15) : *FalZioł* V 97; *SeklWyzn* 4; W trzećiem zálie rzędzie/ Linkuryus/ Achátés/ y Ametyšt. Ná oštátku w czwartem rzędzie/ Chryfolit/ Onyx y Beryl *BibRadz Ex* 39/13; ořobno o Rzečzyřospolitey [!]/ [...] mowić będziemy/ ořobno o rządzeniu Zborow/ á ná oštátku o Szkołách. *ModrzBaz* 4v; *KlonFlis* A2v, Hv.

W przeciwstawieniach: »na przodku (3), z pirwotku ... na ostatku« (4): Ořatni thermin pořtaw na przodku/ á pirwřzy na ořtátku *KłosAlg* F, F2v; Ale iáko miał [Krezus] s pirwotku wielkie łzczęćie/ ták ná ořtátku niełzczęćie. *BielKron* 111v; *WujNT* 854 marg.

Połączenia: »napierwej ... potym ... na ostatku« (1): Skora korzenia thego napierwej łie w lekarřtwo godzi/ pothyem owocz/ á lífty na ořtátku. *FalZioł* I 86d.

»potym ... zasię ... na ostatku« (1): Boią [Ořatnią Wieczereę] pímo łwięthe názywa chlebem y kielichem ábo winem. Pothym ciálem y krwią Páná Kryřtuřową. Zálie telthámentem nowym. Ná ořtátku vřywánien á złączeniem ciála y krwi Páná Kryřtuřowey. *RejPosWiecz*³ 99.

»przodkiem ... na ostatku« (1): łzło przodkiem Węgow trzydzieści chorągwi [...]/ zá nimi Włofzy/ náořtátku łzli Niemcy wálnym wfem *BielKron* 314.

»przodkiem (a. na przodku) ... řzodkiem (a. we řrodku) ... na ostatku« (2): W ktorých Ewányeliach náprzodku vkazał [Mateusz řw.] narod Páná Kryřtuřá/ we řrodku iego kazánien/ ná ořtátku iego vmęczenie *BielKron* 144; Czáfem poczczą Burmiřtrzá/ iż pług iego przodkiem Wyieřdza ná Pánřczyneę: á Rádzieckie řzodkiem: Prořtacy ná ořtátku. *KlonWor* 15. ~

Synonimy: 1. reszta; a. brud, droždze, fus, szum, szymowiny; 2. koniec, kres; 3. tył, zad.

Cf **OSTANEK**, [OSTAWEK]